

БЕЛАРУСКІ УНІВЕРСІТЭТ

ОРГАН ПАРТКОМА, РЕКТАРАТА, КАМСАМОЛЬСКАГА І ПРАФСАЮЗНЫХ
КАМІТЭТАУ БЕЛАРУСКАГА ОРДЭНА ПРАЦОУНАГА ЧЫРВОНАГА СЦЯГА
ДЗЯРЖАУНАГА УНІВЕРСІТЭТА ІМЯ У. І. ЛЕНІНА

ЧАЦВЕР

1989

15

ЧЭРВЕНЯ

№ 21(1614)

ДЗЕСЯЦЬ ДЗЁН,

ЯКІЯ НЕ

СКАЛАНУЛІ

ЛІТАРАТУРНЫ

СВЕТ

НА СТУДЭНЦКІМ МЕРЫДЫЯНЕ

РАСТОЎ-НА-ДОНЕ.

Прафесійных сацыялагаў пачынаюць рыхтаваць у Растоўскім дзяржаўным універсітэце з наступнага навучальнага года.

Неабходна вызначыць месца сацыялагаў у сістэме грамадазнаўства, сфармуляваць гібкія планы і праграмы спецыяльнасці, стварыць кафедру сацыялогіі, неабходную для падрыхтоўкі спецыялістаў вучэбна-метадычную і камп'ютэрна-інфармацыйную

базу.

На філасофскім факультэце універсітэта ўжо чытаюцца праблемна-эксперыментальныя спекурсы па шэрагу сацыялагічных дысцыплін на аддзяленні навуковага камунізму, ідзе работа па стварэнню кафедры сацыялогіі.

УФА.

Пры Башкірскім універсітэце створаны і пачынае дзейнічаць навукова-вытвор-

чы кааператыў «Радзус». Ён будзе аказваць паслугі насельніцтву і прамысловым прадпрыемствам у пытаннях машынай апрацоўкі інфармацыі, складання навучальных і кантралюючых праграм, вырабу і рэалізацыі малымі партыямі ўнікальных прылад, распрацаваных вучонымі уні-

ТОМСК.

У Томскім педінстытуце дзейнічае клуб маладога настаўніка. Чарговае пасяджэнне клуба адкрыў яго дырэктар Л. Ф. Пічурін. Задача клуба — сфармуляваць асноўныя праблемы, сутыкнуць розныя пункты гледжання, сабраць ідэі, думкі па праблеме. А пасяджэнне клуба маладога вучонага было прысвечана праблеме малакамплектнай школы.

А Ў НАС! А Ў ВАС?

У Сарагосу... На практыку

ЗБІРАЮЦА ПАЕХАЦЬ ВОСЕННЮ ГЭТАГА ГОДА СТУДЭНТЫ ФІЗІЧНАГА ФАКУЛЬТЭТА.

— Зарадзілася наша сяброўства з Сарагоскім універсітэтам яшчэ ў мінулым годзе, калі дэлегацыя гэтай ВНУ гасціла ў беларускай сталіцы, — гаворыць старшы інспектар па міжнародных сувязях М. А. Мартынаў. — Прапанова аб супрацоўніцтве здалася нам тады нечаканай. Але мы склалі праект дагавору і накіравалі ў Іспанію для абмеркавання. І хоць іспанскія «цэнтры адукацыі» не вельмі ахвотна ідуць на кантакт (ці лепш сказаць кантракт), нашы ўмовы дагавору былі прыняты. А нядаўна дэлегацыя Сарагоскага універсітэта на чале з ректарам Камаранам Бадзья за-

ключыла дагавор з БДУ імя У. І. Леніна аб супрацоўніцтве. Цяпер многія нашы выкладчыкі і студэнты змогуць абмянявацца вопытам са сваімі іспанскімі калегамі. Тэрмін дагавору не абмежаваны. Праўда, калі праз пяць гадоў адзін з бакоў захоча перарваць кантракт, то такая магчымасць таксама агаворана. Аднак, думаецца, наша садружнасць будзе трывалай, бо Белдзяржуніверсітэт пакуль што першая ВНУ Савецкага Саюза, якая пасябрала з універсітэтам Сарагосы.

М. МАСТОЎСКІ.

В. БАГДАНОВІЧ,
кар. БЕЛТА.

УНОСІМ ПРАПАНОВЫ

Якім быць форуму?

З кожным днём набліжаецца той момант, калі пачне сваю работу Усесаюзны студэнцкі форум. Якім ён будзе? Гэтае пытанне хвалюе сёння большасць студэнтаў.

У папярэдніх нумарах «Беларускага універсітэта» пазнаёміўся з прапановамі Падрыхтоўчага камітэта форума па парадку выбараў дэлега-

таў і пераліку тэматычных дыскусійных цэнтраў. У раздзеле «Перабудова вышэйшай адукацыі, арганізацыя вучэбнага працэсу» закранаюцца праблемы адносін студэнта і выкладчыка, форм супрацоўніцтва ВНУ з вытворчасцю, пошуку «свайго» аб'екта. Лічу, што ў гэты раздзел патрэбна ўнесці

асобны пункт: «Камп'ютэрызацыя ВНУ як асобны фактар палепшэння падрыхтоўкі спецыялістаў». Сёння, нарэшце, нікому не трэба растлумачваць неабходнасць камп'ютэрызацыі навуковых устаноў. Па гэтай праблеме адбыліся гарачыя спрэчкі і на 3'ездзе народных дэпутатаў. У раздзеле «Студэнт і

ваенная кафедра», на маю думку, трэба зрабіць акцэнт на дэмакратызацыю ваеннай падрыхтоўкі, закрануць пытанні правоў студэнтаў. Не сакрэт, што і ў час перабудовы на ваенных кафедрах асноўным прынцыпам у адносінах паміж выкладчыкамі і студэнтамі застаецца: «Я — начальнік, ты — падначалены».

І апошняе, ні ў адным з раздзелаў не ўпамінаюцца пярвочныя прафсаюзныя арганізацыі. А колькі ў іх за

працяглы час накапілася праблем! Перабудова вышэйшай адукацыі пачынаецца менавіта з іх. Таму і ўвагі на форуме ім трэба ўдзяліць як мага больш.

Ці знойдзе студэнцкі 3'езд адказы на ўсе ўзнікшыя ў жыцці пытанні? Зразумела, не. Але спадзяюся, што рашэнні форума зробяць студэнцкае жыццё больш цікавым.

А. КАНАВАЛЕНКА,
старшыня прафбюро
факультэта журналістыкі.

ПАСТУПІЛА ПРАПАНОВА

сфарміраваць два студэнцкія атрады для рамонтна-інтэрна-таў. Члены ректарата ініцыятыву падтрымалі. А камітэт камсамола? Здаецца, таксама не супраць. Спадзяёмся, хутка мы не будзем наракаць на нядобрыякасны рамонт «другога дома» — студэнты зрабюць яго для сябе на «выдатна».

На пасяджэнні ректарата ішла таксама размова аб рабоце падрыхтоўчага факультэта БДУ.

З. АЛЯКСАНДРАВА.

СТУДЭНТ І РАБОТА

— яшчэ зусім нядаўна гэтыя два паняцці былі несумяшчальнымі. Зараз жаданне студэнта зарабіць не лічыцца крамольным. Тым больш летам. Калі ў вас з'явілася такое памкненне, калі ласка, звяртайцеся на Мінскі завод «Тэрмапласт». Кіраўніцтва яго на час летніх канікулаў прапануе вам работу ліцейшчыкамі і прасяўшчыкамі пластмасы.

Аплата працы — здзелна-прэміяльная.

Тэлефон для даведак — 65-18-21.

З. ВАЛНІСТЫ.

ПРАЙШОЎ СХОД

груп адтрымкі аргкамітэта БНФ «Адраджэнне». Дыскусія ва універсітэце выявіла розныя падыходы да арганізацыі дзейнасці груп. Падвергнуты крытыцы безыніцыятыўнасць і «некарэктнасць мыслення» арганізацыйнага камітэта. Выступаючыя за-кранулі таксама праблемы, якія востра стаяць ва універсітэце і ў рэспубліцы.

48 груп падтрымкі БНФ прынялі зварот да кіраўніцтва БДУ і да дырэктарыяў органаў рэспублікі.

Т. ГРЫДЗЮШКА.

ЧАРОЎНЫЯ АКОРДЫ ГІТАРЫ

літаральна запаланілі залу. Яны то выклікалі адчуванне смутку, то прымушалі ўстрапання, ажыцц, на вуснах з'яўлялася вясёлая ўсмешка і ўжо самому хацелася падпяваць, адбіваць у такт музыцы знаёмую мелодыю. Гітара ўладарыла над намі. І, напэўна, не знайшлося чалавека, які пашкадаваў, што прыйшоў на вечар «Песня. Гітара. Кампазіцыя». Аўтар і выканаўца — Алесь Гілевіч.

М. ТАРАСАВА.

Атмасфера на кафедры была рабочая, і таму майго з'яўлення тут амаль ніхто не заўважыў. Паранейшаму ажыўлена абменьваліся думкамі маладыя выкладчыкі, а замежны аспірант старанна вывучаў падручнік. За апошнім сталом бесперастанку стракатала пішучая машынка, але, відаць, яна ніколі не перашкаджала двум студэнтам (па ўсім бачна — першакурснікі), якія цярпліва спрабавалі «прыручыць» мікракамп'ютэр.

ЯК «ПРЫРУЧЫЦЬ» КАМП'ЮТЭР?

Знаёмлюся: Сяргей Стрыбук і Сяргей Гурын. Другі Сяргей аказаўся больш смелым (што больш гаваркі, не скажаш) і згадзіўся запатольці маю цікаўнасць. Вядома, першым было пытанне, што прывяло яго сюды, на механіка-матэматычны факультэт БДУ імя У. І. Леніна. Хлопец адразу ўдакладніў, што яшчэ са школы (закончыў ён Мінскую СШ № 169) марыў вучыцца на аддзяленні матэматычнай электронікі гэтага факультэта. І таму зараз ён ужо ведае, чым будзе займацца, атрымаўшы дыплом маладога спецыяліста. Распрацоўка персанальных камп'ютэраў і вялікіх інтэгральных схем — вось дзе ён выкарыстае свае веды. Таму і стараецца сёння спасцігнуць тэорыю, замацаваць яе на практыцы.

Ён добра ведае адну з моў праграмавання — мову Паскаля. Спрабуе асвойваць і іншыя: Бэйсік, Фортран. А хутка з'явіцца магчымасць працаваць усе практычна. Студэнты, якія вучацца на аддзяленні матэматычнай электронікі, заўсёды з нецярпеннем чакаюць таго дня, калі змогуць самі (хоць, безумоўна, і пад пастаянным кантролем кіраўнікоў) працаваць са складанай тэхнікай. Дарэчы, практычныя заняткі праводзяцца ў спецыялізаваных лабараторыях універсітэта, на вытворчых участках НВА «Інтэграл» і ў Інстытуце матэматыкі АН БССР. А знаёмства з будучым месцам работы пачынаецца ўжо на першым курсе і працягваецца ўсе гады.

Таму ў іх ёсць пэўны вопыт і навыкі.

Літаральна з першага курса студэнты акупаюцца ў свет складаных дысцыплін, — расказвае дацэнт кафедры ўраўненняў матэматычнай фізікі, кандыдат тэхнічных навук Валерый Паўлавіч Супрун. — На працягу ўсяго вучэбнага цыкла яны дасканала авалодваюць матэматычным аналізам, агульнай фізікай, фізікай паўправаднікоў, тэорыяй графаў, лічбавымі метадамі, тэхналогіяй паўправадніковай вытворчасці, тэорыяй аўтаматаў, асновамі кібернетыкі, асновамі пабудовы вылічальных машын і сістэм і г. д. Пачынаючы з трэцяга курса на аддзяленні ўводзяцца прадметы спецыялізацыі па выбраных напрамках. Пакуль іх вылучаюць толькі чатыры: распрацоўка апаратных сродкаў і базавага праграмага забеспячэння, распрацоўка персанальных камп'ютэраў, распрацоўка сродкаў стварэння электрычнай схем і распрацоўка сродкаў сінтэзу тапалагічнага чарцяжу. Зараз вырашаецца пытанне аб уяўдзенні пятай спецыялізацыі — аўтаматызаваная распрацоўка звышвялікіх інтэгральных схем.

Чым жа выклікана такая пільная ўвага да аддзялення матэматычнай электронікі?

Што такое мікраэлектроніка сёння? Яна ў многім вызначае эфектыўнасць развіцця шматлікіх галін народнай гаспадаркі. Сапраўды, цяжка знайсці такую сферу, дзе мікраэлектроніка не выкарыстоўваецца. Не можа абысціся без яе транспарт,

машынабудаўніцтва, космас, сельская гаспадарка і г. д.

Але інжынер-распрацоўшчык ужо не ў стане адзін праектаваць складаныя вырабы — звышвялікія інтэгральныя схем (ЗВІС). На дапамогу яму прыходзяць сродкі вылічальнай тэхнікі. У сувязі з гэтым узнікае пытанне падрыхтоўкі спецыяліста па распрацоўцы складаных сістэм аўтаматызаванага праектавання ЗВІС. Выразнае гэтай задачы патрабуе ўдзелу вялікай колькасці высокакваліфікаваных інжынераў, якія валодаюць ґрунтоўнымі ведамі ў многіх галінах сучаснай навукі — матэматыцы, фізіцы, электроніцы, кібернетыкі. Іменна на стыку гэтых навук закладаюцца перспектывныя напрамкі ў галіне распрацоўкі сістэм аўтаматызаванага праектавання звышвялікіх інтэгральных схем.

Праблему павінна было ў нейкай ступені вырашыць адкрыццё ў 1987 годзе на механіка-матэматычным факультэце аддзялення матэматычнай электронікі (гэта пакуль адзіная ў краіне ВНУ, якая мае такую спецыялізацыю).

Адна з асаблівасцей аддзялення — студэнт мае магчымасць сам выбраць сабе месца будучай работы і заключыць (ужо на першым курсе) дагавор з прадпрыемствам, напрыклад, з «Інтэгралам». Ён выгадны абодвум бакам: навукова-вытворчае аб'яднанне само рыхтуе для сябе спецыяліста, а студэнт удала спалучае тэорыю з практыкай. Немалаважную ролю адыгрывае і матэрыяльны бок справы: за выдатную вучобу аб'яднанне даплочае студэнту 50 працэнтаў да стыпендыі, за добрую — 30 працэнтаў. Не бяда, калі вы выпадкова здалі нейкі прадмет не зусім удачна і «адхапілі» тройку — вы атрымаеце звычайную стыпендыю.

Нашы знаёмыя Сяргей Стрыбук і Сяргей Гурын таксама ўжо задумваюцца над тым, каб дзе-небудзь «кінуць жар».

З. АЛЯШКЕВІЧ.

І зноў пачалося — галаўны боль пасля бяссоннай ночы, валар'янка перад сустрэчай з самым бескампрамісным выкладчыкам, многа-многа аркушаў друкаванага тэксту пад штучным асвятленнем.

Над чым яшчэ ў студэнта кім жыццё так самааддана працуюць, пасля чаго можна адчуць такое задавальненне і палёжку, як не пасля экзаменаў?

Зараз у горадзе шмат маладых нервовых твараў, асабліва каля карпусоў ВНУ — студэнты перажываюць самую цяжкую пару, скардзяцца на стомленасць родным і знаёмым. Але ці не прыйдзеца тым жа студэнтам, знясіленым напружанасцю сесіі, у хуткім часе ўспамінаць гэтыя дні і ночы як самыя шчаслівыя, дарагія і незваротныя?

Фота С. ГРЫЦА.

ФОТА У НУМАР

ПАДРУЧНІК ГІСТОРЫІ

БЫЎ МЕСЯЦ МАЙ...

(Заканчэнне. Пачатак у № 19 за 1 чэрвеня 1989 г.).

Фашысты былі цвёрда ўпэўнены ў сваёй бяспецы. Магутныя, стромкія скалы прыкрывалі іх лагер з усіх бакоў. А невялічкія дзворы маглі стрымаць на вузкіх горных сцёжках цэлае войска. Таму наш нечаканы штурм быў для іх, як гром сярод яснага неба. Ашаломленыя гітлераўцы мітусіліся ў горнай цясніне, шукаючы паратунку за каменнымі глыбамі, у натоўпе мірных жыхароў, за вазамі і клункамі. Разгром фашысцкага атрада быў поўны. Недзе ў людскім хаосе згубіўся наш праваднік. Так і не знайшоўся гэты маленькі герой, так і застаўся безымянным славацкі патрыёт. Зрэшты, колькі іх яшчэ сустрэкалі мы на сваім шляху: добразычлівых, спагадлівых і мужных людзей на шматпакутнай славацкай зямлі. Цэлымі атрадамі ўліваліся ў нашы рады славацкія партызаны. Яны стана-

ліліся нашымі разведчыкамі і праваднікамі, самаахвярна ўдзельнічалі ў размініраванні дарог. Неаднаразова дзякуючы партызанам мы без кровапраліцця авалодвалі цэлымі гарнізонамі. Добра памятаю разгром фашысцкага гарнізону ў вёсцы Кош-Гамры. На падыходзе да гэтага паселішча нас сустрэў пажылы селянін. Ён выйшаў на сустрэчу савацкім войскам, каб перадаць вельмі важныя звесткі аб ворагу. Выявілася, што фашысты спакойна адпачываюць у сялянскіх хатах. І калі абысці засады і дзворы, то можна лёгка авалодаць гарнізонам.

Уразіла тое, што старому славаку не шкада было нават сваёй уласнай хаты, дзе заселі гітлераўцы.

— Абы не выйшлі жывымі нацы, — коротка прамовіў стары. — А хата, бог з ёй, з хатай...

Вызваліўшы Кош-Гамры, наша часць сходу фарсіравала раку Гельніцу. Цяпер перад намі раскінулася старадаўняя Чэхія. Сляды вайны, фашысцкага рабавання сустрэкаліся ледзь ні на кожным кроку. Спаленыя хаты, разбураныя пмнікі, смуткуючыя маці і дзеці. І так ва ўсіх вёсках, гарадах і пасёлках. Але нават вялікае, страшнае гора не магло стрымаць радасці вызвалення. Нас сустрэлі, як братоў. Нас чакавалі, нам прапанавалі дапамогу, прасілі парады. Зрэшты, такія цёплыя сустрэчы, братэрскае адносіны былі да нас і ў Маравіі.

Пасля вызвалення горада Чадца наша злучэнне тэрмінова перакінулі ў мараўскае сяло Насцідаль. У спешцы мы вымушаны былі пакінуць абозы, коней. А яны нам вельмі спатрэбіліся б. Бо шостага мая нам неабходна было пачынаць наступленне ў гарах. Дзе ўзяць коней для транспарціроўкі артылерыі, боепрыпасу? І на гэты раз на дапамогу прыйшлі чэшскія сябры: далі нам сваіх коней, дапамаглі рэзківаць іх у багатых нямецкіх маёнтках.

Раніцай 6 мая пасля моцнай артылерыйскай падрыхтоўкі мы пачалі наступленне. Сходу авалодалі населеным пунктам Блейхвіту, а затым, фарсіраваўшы раку Апаву, уварваліся ў горад Крноў. Вулічныя баі прынялі

вельмі жорскі і кровапралітны характар. Фашысты трымаліся да апошняга. З боем даводзілася браць кожны паверх дома, кожны завулак. Хутка нам на дапамогу прыйшлі іншыя часці, і гітлераўцы адступілі на захад. Вызваліўшы Крноў, мы імкліва працягвалі наступленне і выбілі фашыстаў з населеных пунктаў Браніца, Ліндаў, Хэдвігсгруд, Непаховіца, Браунсдорф, Ліхтэн, Зейферсдорф, Бухвергсаль, Фрыдэрсдорф, Нойерберсдорф.

У ноч на дзевятага мая нам паведамілі аб безагаворачнай капітуляцыі Германіі. Настаў дзень Перамогі. Аднак фашысцкія войскі ў Чэхаславакіі адмовіліся скласці зброю. Яны пачалі паспеш-

ліва адыходзіць на захад. Перад намі была пастаўлена задача вымусіць капітуляваць рэшткі фашысцкай групіроўкі. У складаных умовах, з баямі за тры дні мы пераадолелі 250 кіламетраў.

12 мая мы выйшлі ў раён пасёлка Чыжэс, што непадалёку ад Прагі. Тут і адбыўся мой апошні ў жыцці бой, тут я сустрэў канчатковую Перамогу.

Быў месяц май. Ласкавае ясенняе сонца шчодро дарыла нам сваю цёпліну. Чыстае мірнае неба без пагрозлівага рыкання бамбардзіроўшчыкаў, без чорных хмар пажараў здавалася ненатуральным. Усё яшчэ не верылася, што вайне канец. І толькі сэрца трывожна стукала ў такт шпэркім колам цяжніка. Сэрца імкнулася на Усход.

А. КАЖУШКОЎ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыі СССР дасавецкага перыяду.

ДАВАЙЦЕ СПРАЧАЦЦА З МІНІСТРАМ!

Я не экстрэміст і не нефармал. Я звычайны выкладчык універсітэта. Матэрыяліст па светапогляду. Спецыяліст-фармаліст па роду заняткаў. Растлумачваю чаму.

Няхай даруюць мне мае калегі (сярод іх пераважна большасць выдатных педагогаў і вучоных), але ўсе мы воляй лёсу вымушаны быць фармалістамі. Бо вытокі бюракратызацыі вышэйшай школы хаваюцца ў бясконцых інструкцыях, што быццам снежная лавіна спускаюцца з «верху» у ВУ.

Усё не так проста. Бясспрэчна і не пазней вызначанай дакументальна даты належыць рапартаваць аб іх выкананні. Пры гэтым ніхто ўсё не цікавіцца думкамі, пануючымі ў канкрэтнай навучальнай установе. Мы самі не заўважылі, як прызываліся да такой сітуацыі. І, вядома, не забываемся дакладна рапартаваць.

Скажам, ва ўсе часы студэнты ў масе сваёй вучыліся «на слых» і экзамены здавалі «са слыху». Калі «ўверсе» упэўніліся, што адукацыю атрымліваюць не старанныя слухачы, а тыя, хто навучыўся думаць, і палічылі, што лекцыйная нагрузка (да сарака гадзін у тыдзень) пазбаўляе студэнтаў магчымасці думаць, Дзяржкамтэт па народнай адукацыі СССР рэкамендаваў скараціць лекцыйныя гадзіны і ўвесці больш самастойных заняткаў. Рэкамендацыю ўспрынялі, як распараджэнне. Вядома, раздаваліся пры гэтым і цвярозныя галасы, спрабуючы даказаць, што нельга ўводзіць самастойныя заняткі агулам,

што ВУ да гэтага яшчэ не гатовы (няма неабходных падручнікаў, метадычных распрацовак, а самае галоўнае — па загаду нельга прымусяць самастойна думаць). Аднак гэтыя галасы патанулі ў дружным хоры, хто прызвычаўся рапартаваць.

Прыклады фармалізму можна працягваць. Зрэшты, не ў іх сутнасць, а ў тым, што перабудоўваючы сістэму вышэйшай адукацыі, трэба ісці не ад прадпісанняў чыноўнікаў, а ад аналізу вопыту выкладчыкаў. У нашым універсітэце ёсць педагогі, якія выкладаюць нестандартна. Яны маюць чым падзяліцца і ахвотна падзяляцца, я ўпэўнены. На іх і трэба абавязкова рапартаваць пры выпрацоўцы палажэнняў новага вучэбнага працэсу. Акрамя таго, трэба (камусьці з кіраўніцтва ўніверсітэта) знайсці сярод выкладчыкаў аднадумцаў. Праэксперыментаваць з іх дапамогай ідэю спачатку ў адной групе, затым на адным патку, затым ужо пісаць, але не інструкцыі, а... рэкамендацыі. Менавіта парадкі патрэбны нам сёння, а не жорсткі абавязковы рэгламент. Дарэчы, у інструкцыі ніколі не бывае аўтара. Нехта напісаў, хтосьці абмеркаваў, а добры, праўда, урэшце рэшт, хто-небудзь усё ж зацвердзіў. Відавочна, што ў такім варыянце незразумела, каго абвясціць. На ўсе недаўменны звычайна адзін адказ: «Вы што, хочаце з міністрам спрачацца?» Аргумент на сённяшні дзень яшчэ даволі ўнушальны...

АД АўТАРА. Шчыра кажучы, аўтара ў гэтага ліста пакуль што не існуе. Ва ўсялякім разе ў нашым універсітэце. Я напісаў яго на аснове думак, меркаванняў, разваг многіх людзей і лічу, што пад ім можна было б паставіць многа выкладчыцкіх подпісаў, па жаданню. Але ніводнага падобнага допісу на працягу навучальнага года мы так і не дачакаліся. Выходзіць, усё яшчэ не асмельваемся падыходзіць да інструкцый творча?

М. ДЗЯБЕЛА.

Не хочаце быць «дзэравеншчынай»?

Спрачаюцца пісьменнікі і вучоныя, журналісты і мастацтвазнаўцы. Не застаюцца ў баку ўсе тыя, каго хвалюе лёс роднай мовы, традыцый і звычак нашага народа.

Адно прапануюць больш ці менш канструктыўнае рашэнне праблем. У другіх эмоцыі часам пераліваюцца цераз край. Аднак усіх аб'ядноўвае імкненне выправіць бяготнае становішча, што насаджалася дзесяцігоддзямі — калі чалавека, які размаўляў на роднай мове, інакш як «бескультурным» ці «дзэравеншчынай» не называлі. Адтуль пайшлі сённяшнія Іваны «без роду і племені», псеўдаінтэлектуалы, якія лічылі за ганьбу размаўляць на роднай мове, ведаць вытокі і карані свайго народа.

З якога боку падступіцца да гэтай надзеянай праблемы? На маю думку, патрэбна пачынаць са школы, таму што іменна тут фарміруецца светапогляд уступаючага ў жыццё чалавека, закладваюцца маральныя прынцыпы.

У чым жа заключаецца цяжкасць у авалоданні мовай, што перашкаджае рабятам размаўляць на ёй? Гэтыя пытанні я задаваў Аляксандры Сцяпанаву Палуян, настаўніцы беларускай мовы і літаратуры СШ № 115 г. Мінска.

— Я б паставіла пытанне інакш: хто перашкаджае? На ўроках вучні стараюцца размаўляць па-беларуску,

асабліва ў малодшых класах. І на перапынках я з імі таксама гутару на роднай мове. А ў сем'ях часам проста непаважліва ставяцца да мовы. Некаторыя бацькі вызваляюць дзяцей ад вывучэння мовы і тым самым уласнымі сіламі ствараюць прабел у адукацыі дзіцяці, вырываюць з яго святую масці цэлы пласт культуры...

Але справа, напэўна, не толькі ў бацьках?

Відавочна, што на вучэнне беларускай літаратуры патрэбна не менш часу, чым на які-небудзь іншы прадмет. А пакуль перад вучнямі старэйшых класаў настаўнікі павінны выступаць у ролі статыста, спыняючыся толькі на датах з біяграфіі пісьменнікаў і назвах твораў. Хіба тут да аналізу?!

У гэтым годзе, нарэшце, настаўнікі могуць самастойна вяртацца тэмамі: на адну затраціць больш вучэбных гадзін, на другую — менш. Але ёсць адна закавыка: агульная колькасць гадзін на прадмет усё роўна застаецца нязменнай. Ды і як супрацьпастаўляць М. Танка А. Куляшова, або І. Мележа П. Панчанку? Кожны мастак па-свойму шматгранны і своеасаблівы.

З'явіўся «Праект новай праграмы па літаратуры для сярэдняй агульнаадукацыйнай школы» у часопісе «Беларуская мова і літаратура ў школе» (№№ 3—4, 1988). Новая праграма павінна на думку аўтараў з НДІ пе-

дагогікі Дзяржкамтэта па народнай адукацыі БССР сістэматызаваць вучэбны матэрыял для кожнага класа.

Я пазнаёміўся з праектам. І вось да якога вываду прыйшоў: давядзецца, напэўна, старшакласнікам зноў выступаць у ролі запамінаючых устройстваў. Таму што ў агульнай колькасці на пазіцыю, прозу, драматургію 50—80-х гадоў адводзіцца ўсяго толькі пяць вучэбных гадзін!

Уплываюць і недахопы выкладання ў вышэйшай школе: маладыя настаўнікі і беларусазнаўцы, што накіроўваюцца ў школу, маюць часам недастатковы ўзровень ведаў. У гэтым я выпадкова пераканаўся, задаўшы некалькі пытанняў (на роднай мове) студэнтам V курса філалагічнага факультэта, якая праходзіла тады педагогічную практыку ў СШ № 115. Дзяўчына адказвала па-беларуску з вялікай цяжкасцю, ды і сама прызналася, што з мовай студэнты развіталіся яшчэ на трэцім курсе.

Пералічэнне «завалаў» у вучэнні мовы можна працягваць, але праблема, на жаль, гэтым не вырашыш, яе не пераскочыш. Таму — крыху аб тым, якія першыя крокі ўжо зроблены.

Начальнік аддзела агульнай сярэдняй адукацыі і дашкольнага выхавання Упраўлення народнай адукацыі Мінгарвыканкома Ала Васільеўна Фралова расказала: — У гэтым годзе ў Мін-

ску ў шаснаццаці школах адкрылася па аднаму першаму класу, дзе выкладанне вядзецца на беларускай мове, — у гэтых класах вучацца 242 чалавекі. У пяці школах паявіліся сям'яныя класы з паглыбленым вивучэннем роднай мовы. З наступнага года беларуская мова будзе вывучацца з другога класа, а не з трэцяга, як зараз.

Ствараюцца і новыя падручнікі: беларускай мовы для 4-га класа і беларускай літаратуры для 8-га. У кожным раёне Мінска плануецца адкрыць літаратурныя гасцініцы для старшакласнікаў. Асабліва ўвага ўдзяляецца і пачатковай школе. У першых класах зараз удзяціцца мініўтка беларускай мовы, а ў другіх — факультатывы.

Хочацца верыць, што ўсё гэта — не чарговая кампанія. Чалавек, які жыве на беларускай зямлі і ёсць хлеб, вырашаны на ёй, павінен ведаць мову народа, яго традыцыі і гісторыю, а інакш аб якой культуры і маралі можна весці гаворку?

На мой погляд, супрацоўніцтва пісьменнікаў, вучоных са школай і з бацькамі, удзел у гэтай справе нефармальна аб'яднанняў, дапамога журналістаў, студэнтаў, якія прыдуць спачатку на практыку, а потым працаваць у школу, дазволіць адродзіць і захаваць тое, што засталася нам у спадчыну.

Д. МАЛІНОЎСКІ.

УКЛЮЧЫЦЕ ТЭЛЕВІЗАР!

Не абмініце!

Я не паверыла сваім вачам, калі некалькі месяцаў назад убачыла ў анонсе тэлевізійных перадач аб'яву аб рэтра-спектыўным паказе фільмаў ленінградскага рэжысёра Аляксандра Сакурава. Наша кансерватыўнае тэлебачанне дэманструе фільмы рэжысёра, з якім па колькасці «злых эпітэтаў» у яго адрас з боку крытыкаў у мінулыя часы мог бы паспрачацца хіба што Андрэй Таркоўскі.

А. Сакураў паставіў чатыры мастацкія стужкі. Апошняя з іх «Выратуй і зберажы» на экраны пакуль не выйшла. Яна здымалася на матывах рамана Г. Флабера «Гаспажа Баварыс». Першыя тры фільмы таксама пастаўлены на матывах літаратурных твораў. Гэта — «Адзінокі голас чалавека» па расказу А. Платонава «Рака Патудань», «Журботная бяздушнасць» — па п'есе Б. Шоу «Дом, дзе разбіваюцца сэрцы» і «Дні зачымнення» — экранізацыя фантастычнай аповесці братоў Стругацкіх «За мільярд гадоў да канца свету».

Няхай аматары творчасці Стругацкіх і Шоу не здзіўляюцца, калі знойдуць у фільмах мала агульнага з першакрыніцамі або зусім не зной-

дуць яго. Для Сакурава гэта натуральна. Для яго літаратурная першакрыніца — толькі штуршок для асабістай фантазіі. Рэжысёр лічыць, што прамая экранізацыя наогул немагчыма, таму што яна, на яго думку, абмяжоўвае ўспрыманне, дае іншае тлумачэнне літаратурнаму твору. Сакураў глядзіць на чужы твор праз сваё бачанне свету, уводзячы рад асабістых асацыяцый. Успомніце, колькі разоў былі падмануты вашы чаканні пасля знаёмства з чарговай экранізацыяй. З фільмамі А. Сакурава такога не адбываецца.

Нам патрэбна ведаць сусветную літаратуру, гісторыю рэлігіі і філасофіі, каб не прыняць сакураўскіх герояў за «скапленне сэксуальных монстраў», апантаных толькі біялагічнымі інстынктамі, а ўсю творчасць рэжысёра «пакланеннем тром будам — мадэрну, сэксу і будызму», як гэта зрабіў адзін з крытыкаў.

Сакураў у сваіх фільмах выкарыстоўвае знаквы метада мастацтва сярэднявечжа, які бярэ свае вытокі ў Хрысціянстве. Рэжысёр, які і сярэднявечковы мастак і пазы, кадзіруе свой твор асаблівымі ёмістымі сімваламі.

Напрыклад, у фільме «Журботная бяздушнасць» сістэма гэтых сімвалаў вельмі разнастайная. Тут прачытваецца вобраз доктара Калігары, вар'ята-урача дома звар'яцелых, які з дапамогай гіпноза прымушае рабіць забойствы. Ланцуг асацыяцый рэжысёра праводзіць ад Калігары да Шапенгаўэра, які разглядаў гіпноз як сродак падаўлення асобы, і далей — да Ніцшэ і Фрэйда. У фільме гучаць біблейскія матывы, тэма Вальтасарава піра, гібелі Вавілона, прамыя цытаты з Евангелля ад Матфея.

Але колькасць метафар не самамэта Сакурава, як можа падацца на першы погляд. Усе фільмы Сакурава рэлігійныя, у гуманістычным сэнсе гэтага слова. Для яго рэлігія — вышэйшы духоўны пачатак, сістэма маральных крытэрыяў.

Я добра разумею, што ў Аляксандра Сакурава паранейшае больш незвычайнае, чым прыхільнікаў. Але ж гэта аб'ектыўнае становішча кожнай неардынарнай асобы. Таму я спадзяюся знайсці ў будучым шмат аднадумцаў у пакланенні рэжысёру Сакураву.

А. ЖЭРЗДЗЕВА,
студэнтка факультэта журналістыкі.

Вас кліча лета

Засталося зусім нямнога... Засталіся апошнія экзамены гэтай сесіі, наперадзе радаснае развітанне з вучэбнымі клопатамі, якія не пакідалі ўвесь год — і цябе паглыне студэнцкае лета з усімі яго паездкамі, паходамі, буд-і педатрадамі і сустрэчамі. Сёння, мусіць, не знойдзеш студэнта, які, седзячы над падручнікамі, не звяртаўся б у марых на хвілінку да доўгачаканых дзён лета. Спраў, шляхоў і спакусаў яго чакае — незлічона. Аднаго блага погляду на факультэцкія дошкі аб'яў хопіць, каб упэўніцца, што свае канікулы студэнты ўніверсітэта правядуць самым цудоўным чынам.

Фота С. ГРЫЦА.

Вяртанне памяці

Доўгі час гістарычная тэма ў беларускай літаратуры знаходзілася ў заняпадзе. Тыя шматлікія вершы, апавяданні і драматычныя творы, што з'яўляліся ў друку, не маглі задаволяць цікавасць чытача да мінулага свайго народа, вярнуць яму нацыянальную памяць. Першым зрабіў гэта Уладзімір Караткевіч. Яго раманы «Каласы пад сярпом тваім», «Хрыстос прызямліўся ў Гародні», «Чорны замак Альшанскі», асобныя апавяданні, аповесці, п'есы, закрэплены розныя пласты гісторыі, паказваюць, як на працягу стагоддзяў беларускі народ змагаўся за сваё сацыяльнае і нацыянальнае раз'няволенне, за права быць роўным сярод роўных.

Зярняты, пасеяныя на літаратурнай ніве У. Караткевічам, далі добрыя ўсходы. Больш таго, закаласіліся на ёй і новыя таленавітыя парасткі. За асэнсаванне мінулага ўзяліся тыя, хто належыць да малодшага пакалення літаратараў. Сярод іх Леанід Дайнека — цудоўны паэт, выдатны раманіст. Адзін з апошніх яго раманаў «След ваўкалака» вяртае ў 1068 год, расказвае пра полацкага князя Усяслава, пра яго намаганні адстаяць незалежнасць роднай зямлі. Як і ў ранейшых творах, на гэты раз Л. Дайнека спалучае ў сабе гі-

сторыка-аналітыка і раманта-ка-рэаліста.

Валянціна Коўтун у кнізе «Крыж міласэрнасці» асэнсоўвае жыццёвы і творчы шлях беларускай паэтэсы-рэвалюцыянеркі Алаізы Пашкевіч, што ўвайшла ў гісторыю пад прозвішчам Цётка. У рамане багаты дакументальны фон — аўтар выкарыстала матэрыялы (у тым ліку і невядомыя) архіваў, ранейшыя публікацыі ў многім пераасэнсоўваюцца, падаюцца з пункту гледжання сучаснай гістарычнай навукі. Гэта пацвярджае сур'ёзныя адносіны пісьменніцы да біяграфіі гераіні, яе жаданне падаць вобраз Цёткі шматгранна і непаўторна.

Літаратурным вучнем У. Караткевіча часта называюць Уладзіміра Арлова. Сапраўды, малады пісьменнік многа ўзяў у свайго папярэдніка. І гэта не толькі ўважлівае стаўленне да гістарычнага факта, а і рамантачнае ўспрыманне падзей мінулага, якое ідзе ад усведамлення, пераканання, што ва ўсе часы народ жыў прыгожа і светла. У новай (другой паліку) кнізе У. Арлова «Дзень, калі ўпала страла» чытач сустрэнецца з многімі гістарычнымі асобамі. Сярод іх князь Уладзімір Полацкі, філосаф Казімір Лышчынскі, вальнадумец Аляксандр Незабытоў-

скі...

У гістарычнай аповесці «Восень сярод вясны» Адам Мальдзіс выступае ў крыху нечаканай для сябе ролі. Вядомы крытык, літаратуразнаўца, даследчык і раптам... прэзаіт. Аказваецца, нічога нечаканага. Прынамсі, у жанры прозы А. Мальдзіс адчувае сябе зусім не навічком. Апісваючы падзеі 1861 года на Беларусі (гэта, як вядома, быў перададзены паўстання пад кіраўніцтвам Каліноўскага), пісьменнік расказвае і пра самога Яську з-пад Вільні, і пра паэта Уладзіслава Сыракомлю, і пра актрысу Мольскую-Кіркор.

У перакладзе на беларускую мову ўбачыў свет раман вядомага літоўскага пісьменніка В. Місявічуса «Мядзведжая акадэмія». Яго з давальненнем прачытаюць і тыя, для каго найлепшая аса-лода — знаёмства з прыгод-ніцкай літаратурай, і тыя, хто цікавіцца гісторыяй. Усе гэтыя элементы ў творы ёсць, а галоўнае — аўтар праўдзіва адлюстроўвае жыццё ў Беларусі XVIII стагоддзя.

Названыя кнігі можна набываць у магазіне «Кнігарня пісьменніка», які знаходзіцца па вуліцы Казлова, 2.

Я. БЯРЭЙШЫК,
загадчыца «Кнігарні
пісьменніка».

ГАСПАДАР
Фота М. Чэркаса

ПРОБА ПЯРА

Кантралёр

У вагоне электрычкі на яго ніхто не звярнуў увагі: чалавек, як чалавек, чаго глядзець. Ён уладкаваўся ў вугалку, схававшыся за гарой чамаданаў, і пачаў сканцэнтравана корпацца ў сінняй мацёрчатай сумцы, нечым падобнай да худой чарапахі. Чалавек нічым не вызначаўся, выглядаў даволі стомлена. Ён даўно не галіўся, аб чым сведчыла калючая шчаціна. І раптам гэты непрыкметны чалавек вымавіў: «Падрыхтуйце, калі ласка, білеткі!» і вылез з-за чамаданаў, трымаючы пад пахай вялікі дзіркакол. Гэтыя словы пранесліся па вагону, нібы халодны зімовы вецер. Многія сталі зашпільваць паліто і насуваць шапкі на вушы. Нехта ўсхвалявана шнырыў па кішэнях, хтосьці глядзеў з падобнай абывацкасцю, іншыя пацягнуліся да выхаду. Кантралёр хадзіў па салоне. З'явіліся першыя ахвяры.

Пётр Іванавіч быў, як заўсёды, спакойны. Ён не збіраўся расставіцца з грашовымі знамямі, ды яшчэ на ва-ках усяго вагона. Ён паклаў газету ў кішэню, устаў, напярэ-віў гальштук і грацыёзнай паходчай накіраваўся да кан-тралёра. Спыніўшыся, Пётр Іванавіч сказаў добра пастаў-леным роўным голасам: «Та-варыш кантралёр, калі будзе станцыя Пятрова?» Потым ён задаволена глянуў на прыціх-лых пасажыраў і, змахнуўшы пылінку з пляча, здзіў-лена-чакальна глянуў на кан-тралёра. Той міжволі сіцснуўся і паспрабаваў схаватца за пылінку, пасажырку. «Чаго ж вы маўчыце, ба-цюх-на? — міла падбэдзёрыў яго Пётр Іванавіч, — народ

чакае». «Не ведаю, — пра-мармытаў кантралёр, чыр-ванеючы пад сваёй шчацінай, — я першы раз на гэтым маршруце». Пётр Іванавіч адлюстравіў здзіўленне на сваім твары, велічава паціс-нуў плячом і павучальна зая-віў: «Цікава, як вас наогул дапусцілі да такой адказнай работы?!» Пётр Іванавіч абур-альна падняў брыво. Кантра-лёр спужаўся, прыціснуў да грудзей сумку. «З якім вы-разам твару вы правяраеце білеты ў таварышаў?!» — пра-цягнуў Пётр Іванавіч, шырока ўзмахнуўшы рукою над гало-вай зацікаўленых пасажыраў і робячы націск на «тавары-шаў». «У якім адзенні?! — ён тыкнуў пальцам у стар-зенькае паліто кантралёра. — Што гэта за здзе? Вы — гань-ба нашай чыгункі!»

Усе пасажыры павярнуліся і з цікавасцю сталі назіраць за тым, што адбываецца. Кан-тралёр, занепакоены такой пільнай увагай, паспрабаваў адступіць і крыху не спатык-нуўся аб велізарных памераў сумку, што загарадзіла ўвесь праход. Гаспадыня пацягнула сумку да сябе і з выклікам глянула на кантралёра, які разгубіўся канчаткова.

Пётр Іванавіч задаволена ўсміхнуўся і, абавёршыся аб спіну сядзення, пачаў рас-павядаць пра маральнае аблічча савецкага кантралё-ра. Нарэшце, напружваючы ўвесь свой голас, які стаў раптам голасам грамадскас-ці, ён патрабаваў раздаць па-цяпеўшым сабраным кантра-лёрам рублі. Так і адбылося б, але...

Дзверы салона адчыніліся і ў вагон увалілася жанчына ў зялёным паліто і чыгу-

начнай фуражцы. Твар яе на-памінаў маску распаўнелага сфінкса. Напэўна, за гэтыя якасці яна і была прынята на такую адказную работу. «Міша, чаго гэты хмыр на ця-бе горла дзярэ?» — спыта-ла яна кантралёра голасам, які раптам напамніў водгук далёкага грому ў пустой боч-цы. Потым, задумліва прыж-мурывшы вока, глянула на Пятра Іванавіча і той пад яе поглядам змоўк, узмакрэў і стаў нервова аглядацца.

Падтрымкі не было. Пасажи-ры адварочваліся або пачына-лі ўважліва вывучаць наскі сваіх бацінак. Жанчына ў зя-лёным паліто нібы між ін-шым выцягнула з вялізнай кішэні дзіркакол (з такім не-страшна было б ісці і на мядзведзя) і зрабіла спробу бліжэй падыйсці да Пятра Іванавіча. Той, справядліва вырашыўшы, што жыццё да-ражэй, адступаў да выхаду і нават спытаў бабульку, калі будзе станцыя Пятрова. Тая, спагудзіла глянуўшы на яго, адказала: «Ужо два прыпын-кі, як праехалі, сыноч». Пётр Іванавіч застагнаў і стаў хутка праціскацца да дзярэй, праклінаючы сваю дурную галаву. Але тут, нечакана для ўсіх, кантралёр, апамятаўшы-ся, напярэвіў сумку і сказаў, звяртаючыся да Пятра Івана-віча: «Грамадзянін! Плаціце штраф». «Пяць рублёў», — дадаў ён цішэй. «Як?!» — вы-рвалася ў Пятра Іванавіча. І ён здзіўлена паглядзеў на ачуняўшага кантралёра. «А так, — адказала яму Зялёнае паліто. — Ты ўжо два пры-пынкі едзеш без білета».

Пётр Іванавіч палез у кішэ-ню...

РАІЦЬ УРАЧ

Самалячэнне небяспечна

Хірургічныя захворванні органаў брушной поласці, якія ўзнікаюць нечакана, спе-цыялісты аб'ядноўваюць агульным паняццем «востры жывот». У такіх выпадках хворым неабходна неадклад-ная медыцынская дапамога, а большасць — экстранае або тэрміновае апэратыўнае ўмя-шанне.

Пацыенты з вострымі хірургічнымі захворваннямі органаў брушной поласці скла-даюць 35 працэнтаў усіх хворых, якія штодня паступаюць у хірургічны аддзяленні ста-цыянара. Толькі з нагоды во-страга апендыцыту ў нашай краіне праводзіцца каля паў-тара мільёна аперацый у год.

Вопыт хірургічнага лячэн-ня вострага апендыцыту па-казвае, што сярод паступіў-шых у хірургічнае аддзяленне хворых у першыя шэсць га-дзін пасля таго, як пачаліся болі ў жываце, смертнасць нізкая. А сярод тых, хто звяр-нуўся за дапамогай урача толькі праз суткі, гэты пра-цэнт павялічваецца ў пяць-дзiesiąт разоў. Кожны паві-нен задумацца над прыведзе-най статыстыкай.

Адной з галоўных прыкмет «вострага жывата» (вострага апендыцыту, ушчэмленай грыжы, прадаждной язвы страўніка і дванаціпер-най кішкі, вострага хале-

цыстыту, вострага панкреаты-ту, пазаматачнай цяжарнас-ці, кішэчнай непраход-насці, а таксама закрытых пашкоджанняў органаў брушной поласці) з'яўляецца боль у жываце — калючая, ныючая, пастаянная, схват-камі, якая аддае ў верх ці ніз жывата, ірвота і г. д.

Характэрная асаблівасць усіх вострых хірургічных за-хворванняў органаў брушной поласці — хуткае і прагрэ-сіруе развіццё хваробы і пагаршэнне стану чалаве-ка. У такіх выпадках неаб-ходна тэрмінова звяртацца за дапамогай урача.

Хворы М., 59 гадоў, галоў-ны спецыяліст аднаго з пра-ектных інстытутаў, днём неча-кана адчуў вострыя болі ў верхніх аддзелах жывата, якія ўзмацняліся пры руху. На працягу дня ён прымаў абязбольваючыя прэпараты, прамываў страўнік, не звяр-таўся за медыцынскай дапа-могай. Стан хворага пагар-шаўся, але толькі вечарам на-ступнага дня родныя здагада-ліся выклікаць хуткую дапа-могу. У бальніцы быў па-стаўлены дыягназ: прадаждная язва страўніка. Стан пацые-нта быў такім цяжкім, што да-валялося правесці спецыяльную кароткую перадаперацыйную падрыхтоўку для падтрыман-ня важнейшых функцый арга-

нізму.

У час аперацыі дыягназ быў пацверджаны, а брушная по-ласць аказалася напоўненай гноем. У пасляоперацыйны дні стан хворага доўгі час за-ставаўся крытычным, і толькі выкарыстанне навейшых ме-тадаў лячэння, моцных ан-тыбіётыкаў дапамаглі хірур-гам выратаваць жыццё чала-века, якому замест звычай-ных дзесьці дзён давялося правесці ў стацыянары ўсе трыццаць.

Хворы К., 55 гадоў, вы-кладчык адной з ВНУ сталі-цы, 21 снежня 1988 года ад-чуў болі ў жываце, якія па-ступова ўзмацняліся. У ход пайшлі цёплыя грэлкі, пра-мыванне страўніка і інш. Боль крыху сціхла, але не адпус-кала. «Самалячыўся» К. амаль тыдзень, пасля чаго быў у цяжкім стане дастаў-лены ў бальніцу, дзе адразу лёг на аперацыйны стол. У яго аказаўся гнойны прадаждны апендыцыт. Зноў доўгая і цяжкая барацьба за жыццё пацыента, а потым працяглая непрацаздоль-насць.

Вось цана, на шчасце, не самая высокая, якую запла-цілі людзі за сваю медыцын-скую непісьменнасць і не-своечасовы зварот да ўрачоў. Запомніце некалькі парад. Пасля таго, як адчулі болі ў жываце, не ўжывайце ежы і вады, палажыце на жывот холад і ні ў якім разе не прымайце лекаў. А самае галоўнае — тэрмінова звяр-тайцеся да ўрача.

А. ЯСЭПКІН,
урач-хірург 2-й гарадской
клінічнай бальніцы.

